

Oponentský posudek na práci Jakuba Prunara
„Platónova jeskyně a její opuštění skrze filmovou trilogii Matrix“

Cílem práce Jakuba Prunara bylo podat filosofickou interpretaci filmové trilogie *Matrix*, konkrétně s. 6, *odkrýt čtenáři filosofický a morální podtext trilogie Matrix*, a to zejména na pozadí Platónova *Podobenství o jeskyni*, ale i dalších filosofických textů, jako jsou některé motivy z Descartových *Meditací* či Baudrillardovo *simulacrum*. Autor nejprve podává kratší shrnutí příslušných partií z konce šesté a začátku sedmé knihy *Ústavy* — zde oceňuji, že autor se snaží číst *Podobenství o jeskyni* v kontextu ostatních dvou *podobenství* —, dále pokračuje stručným shrnutím filmové trilogie *Matrix*, stručně charakterizuje nejdůležitější postavy (Morpheus, Neo, Cypher, Smith). Vlastní interpretace je potom podána ve třetí kapitole *Matrix a Platónova jeskyně* (s. 20-27) a práce je zakončena reaktualizací motivu *Matrixu* na naši aktuální situaci, kde autor užívá též další autory, jako jsou zmíněný Descartes či Baudrillard: z této perspektivy se pak autorovi naše současná situace ukazuje jako *desert of the real*, čili stav, kdy namísto žitého světa naší zkušenosti dáváme dobrovolně přednost světu virtuálnímu, pouze v němž — ne nepodobní hrdinům *Matrixu* — jsme s to dosáhnout iluze naplněných a plnohodnotných životů.

Předně je třeba vyzdvihnout, že si autor zvolil poměrně obtížné, ovšem nadmíru zajímavé téma, a sice ukázat filosofický rozměr jednoho z komerčně nejméně úspěšných filmových projektů posledních dvaceti let. Jakkoliv trilogie nabízí a téměř i vnucuje na první pohled pouze povrchní akční zábavu, pro pozorného diváka obsahují filmy celou řadu drobných náznaků, které dávají dílu jakoby další rozměr a umožňují jeho nečekané a poměrně hluboké interpretace. Na tomto místě musím ocenit, že Jakub Prunar je jak velmi pozorným divákem tak i celkem dobrým znalcem celé trilogie, ovšem též o něco slabším znalcem Platóna: některé jeho postřehy jsou nicméně vynikající a upřímně řečeno mi při sledování filmů ušly: výborný je zejména postřeh, že křestní jméno padoucha Cyphera je Reagan, které odkazuje na 40. prezidenta USA. Dílo tak dostává zajímavý rozměr sociální kritiky, jelikož je po mém soudu přiměřená i autorova interpretace přiměření Cypher jako Lucifer: ostatně tuhle tradiční hříčku použil před bratry Wachowskými (1999) už Alan Parker v po mém soudu neprávem pozapomenutém filmu *Angel Heart* (1987, Louis Cypher). Je škoda, že autor tuhle výkladovou linku dále nerozvedl, po mém soudu totiž ukazuje *Matrix* jakožto dílo o konverzi či možnosti — a vzhledem k životnímu příběhu autorů — o *coming outu*, čili situaci, kdy je člověk nucen radikálně přehodnotit svůj žebříček hodnot a nahlédnout svět z jiné, ne zcela vábné perspektivy. Zde na okraj připomínám, že Reaganova administrativa, která vládla jménem tzv. *Moral Majority*, dlouhou dobu z ideologických důvodů ignorovala nebezpečí nemoci AIDS — kterou ostatně označovala jakožto *gay plague* — a zapříčinila tak její rychlé šíření v USA.

Za podobně vynikající považuji též postřeh, že nad kuchyní vědmy je vyveden latinský nápis *Temet Nosce* [mimořádně autor tento motiv na s. 25 příliš významově nevytěžil], či že automobilová značka agenta Smitha IS5416 odkazuje k pasáži z proroka Isaiáše.

Zejména ale považuji za správný autorův základní postřeh, že svět *Matrixu* je strukturován platónsky: přesvědčivý je zejména moment ve třetím dílu, kdy (slepý) Neo a Trinity nahlédnou — jako první lidé po mnoha staletích — Slunce, podobně též již zmíněný motiv nápisu nad vědminou kuchyní. Nicméně strukturace je to velmi neortodoxní, spíše bych řekl, že se Wachowští se těmito motivy jistě inspirovali, nicméně uspořádali je dosti nečekaně a mnohdy neplatónsky (viz např. s. 24 *Ironií je, že ve filmu má skutečný svět podobu jeskyně obydlené lidmi, kteří se z Matrixu odpojili nebo se do ní rovnou narodili (jako již v první části filmové trilogie dvě vedlejší postavy Dozer a Tank)*).

K úloze oponenta ovšem patří upozornit na méně zdařilé ohledy práce a zde musím konstatovat, že práce má — přes skvělý nápad — určité slabiny a rezervy.

Předně by bylo asi vhodné trilogii Matrixu zařadit na začátku do žánru cyberpunku, či alespoň zmínit tento pojem. Ostatně minimálně první díl *Matrixu* žánrová pravidla cyberpunku prolamuje: dokázal by autor říci v čem?

Na s. 10 autor uvádí, že *Toto přecházení duší* [sc. z jeskyně a do jeskyně] je zde přirovnáváno k přechodu ze tmy do světla a naopak. V obou případech je duše zmatena a těžko si přivyká, v nepřivýklém prostředí vidí špatně. To je sice pravda, ale je zde jeden podstatný rozdíl: zatímco přechod ze tmy do světla je spojen s bolestí, opačný přechod nikoliv. Je tento motiv někde v trilogii naznačen?

Na s. 13 Sion (dá se přeložit jako „Útočiště“, zároveň se však jedná o synonymum z Hebrejské bible pro Jeruzalém – zemi zaslíbenou, může to znamenat i „Ráj“ či „Nebe“). Sión je hora, na které stával Jeruzalémský chrám, ve *Starém zákoně* i *Apokalypse* se můžeme setkat s motivem neporušitelnosti Siónu, tj. víry, že ti, kdož se do Hospodinova chrámu uchýlí, jsou v silném slova smyslu pod boží ochranou. Jeruzalémský chrám byl však dvakrát dobyt nepřáteli, poprvé Nebukadnesar II. v roce 587. To, že se Morfeova loď jmenuje stejně, patrně ukazuje, že původně měli Wachowští jinou představu o ději trilogie. Nebo má autor jiné vysvětlení?

Na s. 28, v pasážích, kde autor zmiňuje Descarta, si přímo žádá, aby autor zmínil motiv souvislého snu a zlého démona. Proč tak nečiní?

Formální a další drobnější připomínky:

- Na s. 5 autor v Summary překládá Platónovu Ústavu jako *Constitution*, což je věcně špatně, podobný titul by bylo snad lze přisoudit poslednímu Platónovu dílu *Zákony*. Tradičně se používá překlad *Republic*.
- Na s. 8 nedává věta *To zde rozum uchopuje a sestupuje s tím zpět ke konci, bez jakéhokoliv smyslového vnímání, pouze s pomocí idejí samotných o sobě a jejich postupných vztahů, čímž končí v ideji*. dobrý smysl, má být patrně končí v ideji *Dobra*.
- Ke s. 17 Morpheus neznamená *shaper of dream*, nýbrž pouze *shaper*, tj. tvarovač, ten, který dává látce tvar. Výklad, který spojuje Morpheu s řeckým bohem sesílajícím sny, nedává po mém soudu v Matrixu dobrý smysl.
- K poznámce 32: nedává mi žádný smysl. Proč autor necituje český překlad Písma?
- Obecně k poznámkovému aparátu: nestojí za nic. Zejména jsou ohavné odkazy typu Morpheus, ref. 21. Též by bylo vhodné poznámkový aparát zformátovat, poslední odkaz je často nějak odskočený a nezarovnaný (např. odkaz č. 34).

Celkové hodnocení práce je tak poněkud rozporuplné: na jedné straně je zde vynikající nápad a řada originálních postřehů, které jsou ovšem většinou jen naznačeny a podrobněji nerozvedeny; též formální stránka práce je bídná. Práci proto hodnotím jako velmi dobrou či dokonce pouze dobrou, a to v závislosti na průběhu obhajoby.

V Kladně 31.08.2021
Josef Kružík